

Al. 64.

Marahwa

Kalender

Dieses Lief wird Abgekürzt so ist:

„März. Jul. 1826.“

est

Tabt. ramat

1826

aasta peale,

pärast

Jesuse Kristuse

sündimise.

Tartus

Schmuckel Fiejabega.

Aja-arm.

Pomiseft, kunni Kristuse sündimiseft, loetakse 5771
Kristuse sündimiseft tännapäwani, loeme 1826

Arm sündinud asjust.

Et Peterpurri linna hakkati ehitama	123
Meie ma on Wenne: rigi wallitsejate käe al	116
Et wanna rõugid hakkati pannema	58
Illemawallitseja Aleksandri sündimiseft	48
Temma wallitsuse hakkatusesft	25
Tarto Sirekoli asutamiseft	23
Et ufi rõugid hakkati pannema	23
Et Prantsus Wenne: male tulli, ja Moskwa ärras põlletas	14
Et Bonaparteti ja temma wägge wangi wõeti,	13
Et Tallina Kubbernemangus priust kufutati	9
Et Nia Kubbernemangus seddasamma tehti	6
Et mawärriistamist meie maal tunti	5
Et Peterpurris essimene suur weupputus olli ja Tõine sesammasuggune	48

Tähhendus.

☀ noor ku.	h. hommiko.
☾ essimene werand.	lõ. lõune.
● täis ku.	õh. õhto.
☾ wiimne werand.	õ. õse.
P. pühha.	e. enne
p. päew ja pärrast.	

Numrid, mis kõmma ees seiswad, näitawad
tundi; numrid, mis kõmma tagga, ja kel rõhk (')
peäl, loewad minuti; nenda kui: 10, 15', se on:
kümme tundi, ja wiistõistkümmend minuti; ehk kél.
10 10 ja 15 minuti.

I. Januar. 31 päwa Nari.ku.

1 Nari-päew.	Aita Jummal.	Selge
2 laup.	Abel	
P. p. Nari-p.	Jesús Egiptuse: maal.	Matt. 2, 13.
3 Pühhap.	Set	
4 Esmaesp.	Enof	Ch. 6, 17'
5 Tõisip.	Simeon	taewas.
6 Kolme Kun.r.	Ida	
7 Suurwürst.	P. Anna Pawlowna sünd. p.	
8 Nede.	Reinold	Raunis
9 laup.	Kasper	

II. Pühha p. 3 kunniga P. Jesús 12 aastat wanna. Luk. 2, 41-52.

10 Paawli p.	Pawel	Rõlm.
11 Esmaesp.	Hugo	
12 Tõisip.	Rein	☀ õ 1, 40'
13 Keisri praua	Elisabet Aleksjewna sünd. p.	
14 Neljap.	Pällo	
15 Nede	Beliks	Tulleb
16 laup.	Madli	

III. P. p. 3 kunn. P. Pulmad Kanas. Joann. 2, 1-11.

17 Tõnnise p.	Tõnnis	
18 Esmaesp.	Joak	D õh. 9, 45'
19 Tõisip.	Sara	lund.
20 Wab. Seb.	Wabian	
21 Neljap.	Nedo	Luisfab.
22 Nede	Wintsend	
23 laup.	Timoteus	Naitab

IV. P. p. 3 kunn. P. Pealikust Kapernaumas. Matt. 8, 1-13.

24 Pühhap.	Eslo	Sulla.
25 Paawli ümb.	Hans	
26 Tõisip.	Netta	☀ h. 2, 2'
27 Kolmap.	Karel	
28 Suurwürst	Michaila Pawlowits sünd. p.	
29 Nede.	Samuel	
30 laup.	Ludolw	Selgis.

V. P. p. 3 kunn. P. Jesús laewas merre peäl. Matt. 8, 23-27.

31 Pühhap.	An	Wail.
------------	----	-------

1. Jan. tõuseb. päew: 8, 11' werib: 3, 12'.
20. — — — 8, 6' — 3, 54'.

II. Webruar. 28 päwa. Kõnla. fm.

1 Esmasp.	Piric	sed
2 Kõnla p.	Prita	
3 Suurwürst. P. Anna Pawl. nim. p. Ch. 3, 50'		
4 Suurwürst. P. Maria Pawlown. sünd. p.		
5 Kede.	Tora	ja külmad
6 laup.	Rikart	
V. P. 3. Kunn. P. Kõlmimehhest. Matt. 13, 24, 30.		
7 Pühhap.	Salomon	
8 Esmasp.	Polli	ilmad.
9 Tõisip.	Edo	
10 Kolmap.	Rosa	☼ p. lõu. 2, 1,
11 Neljap.	Karolina	
12 Kede	Härm	Här.
13 laup.	Walentin	
IX. Pühh. enne Pihhawote. Tõeteggijad wintamäel. Matt. 26, 1, 16.		
14 Pühhap.	Lina	
15 Esmasp.	Jula	matab.
16 Tõisip.	Konstantin	
17 Kolmap.	Anton	D h. 6, 9'
18 Neljap.	Susanna	Winge
19 Kede	Alon	
20 laup.	Nora	tuul.
VIII. Pühh. e. Pihhawote. Seme langeb mitmesugguse maa peäle. Luf. 8, 4, 15.		
21 Pühhap.	Aurora	Saddab
22 Petri p.	Peter	lund.
23 Tõisip.	Mina	
24 Maddise p.	Maddis	☉ dh. 6, 9'
25 Neljap.	Jehwim	
26 Kede	Nestor	Kõlm. ännab
27 laup.	Just	
VII. Pühh. e. Pihh. ehk Paasto P. Kristuse kannat. Luf. 18, 31, 43.		
28 Pühhap.	Leander	taggasi.

1. Webruar tõuseb päew: 7, 25' werib: 4' 35'.
2. — — — — 6, 58' — 5' 2'.

III. Martsi. 31 päwa. Paasto. fu.

1 Esmap.	Ado	
2 Bastla p.	Lowisa	Parras
3 Tuhka p.	Kadde	
4 Neljap.	Adrian	C d. 11, 34'
5 Kede	Widrik	
6 laup.	Kotwrid	talw
I. Pühh. paast. Kristust kiusatakse. Matt. 4, 1, 11.		
7 Pühhap.	Simmo	ilmoke.
8 Esmasp.	Prido	
9 Põri päew	Mil	
10 Kwatemb. i. p.	Kaupo	Selge
11 Neljap.	Ernst	
12 Reisri Herra auujärjesamise P. ☉ d. 9, 20'		
13 laup.	Matilde	taemas.
II. Pühh. paast. Kananea naeng. Matt. 15, 21, 28.		
14 Pühhap.	Lugus	
15 Esmasp.	Kabriel	Rippen.
16 Tõisip.	Anno	dab
17 Keskn.	Truto	
18 Neljap.	Mila	D p. lõ. 3, 46'
19 Kede	Josep	
20 laup.	Pent	lund.
III. Pühh. paast. Kristus ajab kurja waimu wälja. Luf. 11, 14, 18.		
21 Pühhap.	Pärt	
22 Esmap.	Kawael	Paistab
23 Tõisip.	Koort	
24 Paast. Marj.	Maarja	päwa
25 Neljap.	Manuel	
26 Kede	Kustaw	☉ e. lõ. 11, 6'
27 laup.	Kido	Pilwetab
IV. Pühha paast. 5000 meest toidetakse. Joann. 6, 1, 19.		
28 Pühhap.	Rideon	ajoti
29 Esmasp.	Wane	
30 Tõisip.	Nat	Raht.
31 Kolmap.	Tetel	

1. Martsi tõuseb päew: 6, 5' werib: 1, 55'.
2. — — — — 1, 36' — 6, 24'.

IV. April. 30. päwa. Jüri-fu.

1 Neljap.	Salme	sed
2 Rede	Ingel	
3 laup.	Berdinand	C r. lō. 2, 38'
V. Pühh. paast. Jesus ristatase kinnidega. Joann. 8, 46, 59.		
4 Pühhap.	Ambrosius	
5 Esmasp.	Maksim.	ilmad.
6 Eõisip.	Kõlestin	
7 Kolmap.	Aron	Eggane
8 Neljap.	Maalken	
9 Rede	laus	
10 laup.	leo	é. lō. 9, 5'
VI. Pühh. paast. Kristuse ristsestamine. Matt. 21, 1, 2.		
11 Palmip. P.	Julius	taewas.
12 Esmasp.	Juhum	
13 Eõisip.	Purta	Tulleb
14 Kolmap.	Iemet	
15 Suur Nelj.	Karin	lund
16 Suur Rede	Rudolf	
17 laup.	Waler	D h. 2, 43'
Kristuse ülestõusmise Pühha. Mark. 16, 1, 8.		
18 I. Pühha (lib. ha-)	Walerian	ja
19 II. Pühha (mot)	Simon	
20 Eõisip.	Ado	wihma
21 Surewürsti P. Alexandra Feodorowna nimme, ja Suurw. Alexander Nikoläen ts sündimise p.		
22 Neljap.	Ers	segga.
23 Jüri p.	Jüri	miste.
24 laup.	Albert	
I. Kinnipantud ukst. Joann. 20, 19, 31.		
25 Markuse p.	Markus	h. 3, 56'
26 Esmasp.	Toots	
27 Suurwürst Konstantin Pawlowits sünd. p.		
28 Kolmap.	Wabo	Ranged ja
29 Neljap.	Raimund	
30 Rede	Erast	willud

1. April tõuseb päew: 4, 55' merib: 7, 5'.
20. — — — 4, 4' — 7, 56'.

V. Mai 31. päwa. Ie h e. fu.

1 Walpurrip.	Joost	
2. Hea Mariane. Joann. 10, 11, 16.		
2 Pühhap.	Sigismund	tulleb.
3 tristi leidm. p.	Pabo	C d. 1, 51'
4 Eõisip.	Eio	
5 Kolmap.	Kottard	Naitab
6 Neljap.	Tirik	
7 Rede	Jetta	wihma.
8 laup.	laas	
3. Kristus lühheb Issa jure. Joanni. 16, 16, 23.		
9 Niggula p.	Niggulas	p. lō. 4, 43'
10 Esmasp.	Käär	
11 Eõisip.	Wiktör	Kaunis
12 Kolmap.	Eirik	
13 Neljap.	Witso	ilmufe.
14 Rede	Kristian	
15 laup.	Sohwi	
4. Trööstiat tõutakse laskitada. Joann. 16, 5, 15.		
16 Pühhap.	Kreet	D p. lō. 3, 24'
17 Esmasp.	Ofse	
18 Eõisip.	Erik	Hakkab
19 Kolmap.	Willip	
20 Neljap.	Pil	soja
21 Suurwürst Konstantin Pawlowits nimme p.		
22 laup.	Mili	teggema.
5. Digest palwe teggemisest. Joann. 16, 23, 30.		
23 Pühhap.	Aed	
24 Esmasp.	Ester	h. 7, 34'
25 Urbanus. p.	Urbanus	Pilwetab.
26 Kolmap.	Edart	
27 Suur + p.	Peet	Tahhab
28 Rede	Willem	
29 laup.	Mats	mürrista.
6. Kui se trööstija saab tulnud. 15, 26, 16, 4.		
30 Pühhap.	Wigand	mist
31 Esmasp.	Nelli	

1. Mai tõuseb päew: 3, 48' merib: 8, 12'.
20. — — — 3, 3' — 8, 5'.

VI. Junl 30 päwa. Jani. lu.

1	Õõsip.	Jlo	C é. lõ. 9, 32'
2	Kolmap.	Merta	
3	Neljap.	Liso	õlla.
4	Kede	Widrika	
5	laup.	Poniwatsius	Räiwad
Pühha Waimo wäljawaallamse. P. Joann. 14, 23, 31.			
6 I.	Pühha	Artus	wihma
7 II.	Pühha	Lukretsia	
8	Õõsip.	Medardus	☼ ö. o, 31'
9	Kwatemb. 2. p.	Pertram	oud.
10	Pitkem p.	Blawius	
11	Kede	Peep	Mürristab.
12	Suurwürost.	P. Alexandra Nikolaewna sünd. p.	
Kolmeaino Jummalg P. Nikodemus. Joann. 3, 1, 15.			
13	Pühhap.	Wit	On
14	Esmap.	Justina	
15	Õõsip.	Zobi	D h. 6, 4'
16	Kolmap.	Zetlow	
17	Neljap.	Kristi	paiguti
18	Kede	Homer	rahhet.
19	laup.	Zints	
1. p. Kolmeaino J. P. Nikkast mehest. Luk. 16, 19, 31.			
20	Pühhap.	Minni	
21	Esmap.	Rael	Sojad
22	Õõsip.	Ziit	
23	Kolmap.	Uksel	☉ é. lõ. 9, 3'
24	Jani p.	Jaan	
25	Suurwürost	Nikolai Pawlowitsi sünd. p.	
26	laup.	Wio	Zeeb.
2. P. p. f. J. P. Suur õhto sõmaag. Luk. 14, 16, 24.			
27	Magga j.	Jeremias	wahel
28	Esmap.	Josua	wähpe
29	Petri P. p.	Pawel	tuult.
30	Kolmap.	Waldefa	C p. lõ. 3, 2'

1. Juni tõuseb päew; 2, 50' werib; 9, 10'.
20. — — — 2, 50' — 9, 10'.

VII. Jull 31 päwa. Hetna. lu.

1	Suurwürost	P. Aleksandra Teodorowna sünd. p.	
2	Heina M. p.	Ylla	Palla-
3	laup.	Teobold	wad
3. P. p. f. J. P. Arrakadunud lammas. Luk. 15, 1, 10.			
4	Pühhap.	Hin	
5	Esmap.	Kornellius	pawad
6	Õõsip.	Ulrik	
7	Kolmap.	Anselm	☼ é. lõ. 8, 50'
8	Neljap.	Hektor	mis
9	Kede	Kilian	
10	7. Wénnap.	Annikas	põualised
4. P. p. kolma. J. P. Olge armolised Luk. 6, 36, 42.			
11	Pühhap.	Israel	wõitid
12	Esmap.	Eleonora	
13	Marrete p.	Marret	olla.
14	Õõsip.	Hindrik	
15	Apostlid. lahk.	Ponawent	D h. 2, 47'
16	Kede	Meinnart	
17	laup.	Rosina	Mürristab
5. P. p. f. J. P. Rohke kallasaat. Luk. 5, 1, 11.			
18	Pühhap.	Elias	paiguti.
19	Esmap.	Daniel	
20	Õõsip.	Aleksius	
21	Kolmap.	Liwia	Tullewad
22	Maarja p.	Wan. Keisri P. Mar. Teod. Suurw.	
		Mar. Pawl. j. S. P. M. N. nim. p.	☉ öh. 9, 6'
23	Kede	Zohwer	mõnned
24	laup.	Miter	
6. P. p. f. J. P. Wariseride õigus. Matt. 5, 20, 26.			
25	Jakobi p.	Jakop	wihma
26	Esmap.	Anna	
27	Õõsip.	Marta	ood.
28	Kestn.	Plato	
29	Neljap.	Olew	C öh. 7, 51'
30	Kede	En	
31	laup.	Ern	Head

1. Juli tõuseb päew; 3, 5' werib; 8, 55'.
20. — — — 3, 42' — 8, 18'.

VIII. August 31 päwa. Kefli. fu.

7. P. p. f. J. P.	4000 meesi sobetastse.	Mark. 8, 1, 2
1 Petri wang.	Pedo	ismad.
2 Esmasp.	Hannibal	
3 Tõisip.	August	
4 Kolmap.	Olo	Parras
5 Neljap.	Eigeniu	☉ dh. 6, 52'
6 Suurwüsti	P. Maria Nikolaewna sü. d. p.	
7 Laur.	Roman	foe.
8. P. p. f. J. P.	Walleprohmend.	Matt. 7, 15, 23.
8 Pühhap.	Elwina	
9 Esmasp.	Krispin	Tumme
10 Lauritsa p.	Laur	
11 Kolmap.	Olga	taewas.
12 Neljap.	Klara	
13 Nede	Madde	☽ p. lõ. 4, 48'
14 Laur.	Esfo	Kaunis
9. P. p. f. J. P.	Illekohtune majapidaja.	Luk. 16, 1, 2.
15 Kufli M. p.	Marri	
16 Esmasp.	Willibald	tuul.
17 Tõisip.	Ieno	
18 Kolmap.	Sebald	lähheb
19 Neljap.	Pärnart	
20 Nede	Rut	wihma.
21 Laur.	Willibert	☉ h. 7, 21'
10. P. p. f. J. P.	Jerusalem ärrariskmine.	Luk. 19, 41, 48.
22 Pühhap.	Sakarias	le
23 Esmasp.	Ludwik	
24 Pertli p.	Pertel	Ranged
25 Kefli.	Natalia	
26 Neljap.	Jeppart	tuled
27 Nede	Kusti	
28 Laur.	Tubhan	☽ d. 1, 30'
11. P. p. f. J. P.	Wariserid ja tõlnerid.	Luk. 18, 9, 14.
29 Joannesse hf.	Jonas	Selgib
30 Aleksander.	Reis. Här., ja Suurw. Alex. Nikol.	
31 Tõisip.	nimme, n. ka Sürewüsti P. Olga Nikol. sü. d. p.	
	Nebetka	

1. Augst. tõuseb päew; 4, 26' merib; 7, 34'.
20. — — — 4, 59' — 6, 1'.

IX. September 30 päwa. Mihkli. fu.

1 Kolmap.	Egidius	
2 Neljap.	Lisa	
3 Nede	Mango	Uddused
4 Laur.	Mal	☉ h. 7, 35'
12. P. p. f. J. P.	Kurt ja Keeto.	Mark. 7, 31, 37.
5 Reisri P.	Eljabet Aleksiowna nim. p.	
6 Esmasp.	Regina	
7 Tõisip.	Pruno	hõmmikud.
8 Maarja p.	Maris	
9 Neljap.	Matbet	Priiskab
10 Nede	Keratt	
11 Põripäew	Sirus	aioti
13. P. p. f. J. P.	Samaria mees.	Luk. 10, 23, 37.
12 Pühhap.	Amatus	☽ e. lõ. 11, 9'
13 Esmasp.	Kunnifunda	
14 Kisti ul.	Kisti	wihma.
15 Kwatembri	3 p. ja Reisri kronim. päew.	
16 Neljap.	Nikodemus	
17 Nede	Eda	Kulufse
18 Laur.	Titus	mürrista.
14. P. p. f. J. P.	Piddalitebbised.	Luk. 17, 11, 19.
19 Pühhap.	Jana	☉ p. lõ. 5, 9'
20 Esmasp.	Berner	
21 Matteuse p.	Matteus	mist.
22 Kolmap.	Morits	
23 Neljap.	Hosea	Ismad
24 Joann. sam.	Reinart	
25 Laur.	Kleopas	on
15. P. p. f. J. P.	Mammonast.	Matt. 6, 24, 34.
26 Pühhap.	Adolw	☉ h. 8, 47'
27 Esmasp.	Wentsel	
28 Tõisip.	Solon	Kahtlased.
29 Mihkli p.	Mihkel	
30 Neljap.	Hironimus	Saddab

1. September tõuseb päew; 5, 34' merib; 6, 26'.
20. — — — 6, 23' — 5, 37'.

X. Oktober 31 päwa. Porri.ku.

1 Rede	Bolmer	wihma.
2 laup.	Prants	
16. P. p. f. J. P. Naini surnud. Luk. 7, 11-17.		
3 Pühhap.	Amalie	☉ d. 11, 25'
4 Esmasp.	Wides	Paljo
5 Eõisip.	Alwil	tuult.
6 Kolmap.	Samel	
7 Neljap.	Simson	
8 Rede	Kai	Selgib.
9 laup.	Purkart	
17. P. p. f. J. P. Weetõbbine. Luk. 14, 1-11.		
10 Pühhap.	Sligwrit	On
11 Esmasp.	Anselm	
12 Eõisip.	Willemine	D h. 4, 28'
13 Kolmap.	Hedwig	
14 Wanna Keiseri P. Maria Teodor. sünd. p.		
15 Rede	Tekla	hommikute
16 laup.	Dlop.	walget
18. P. p. f. J. P. Surem käst. Matt. 22, 34-46.		
17 Pühhap.	Jideon	maas.
18 Lukase p.	Lukas	
19 Eõisip.	Ello	☉ h. 3, 0'
20 Kolmap.	Ditmar	
21 Neljap.	Ursel	Tummedad
22 Rede	Kel	
23 laup.	Sewerin	uddused
19. P. p. f. J. P. Alwatud innimene. Matt. 9, 1-8.		
24 Pühhap.	Salome	pawad.
25 Esmasp.	Rapetus	☉ d. 7, 2'
26 Eõisip.	Aurelius	Saddab
27 Kolmap.	Tullia	
28 Simon J.	Simon	wihma
29 Rede	Otto	ja
30 laup.	Els	
20. P. p. f. J. P. Pulma rie. Matt. 22, 1-14.		
31 Pühhap.	Upsalon	lund.

1. Oktober tõuseb päew: 6, 57' werib: 5, 3'.
20. — — — 7, 46' — 4, 14'.

XI. November. 30 päwa. Mardi.ku.

1 Pühhade p.	Eppo	
2 Hingede p.	Kõõs	☉ p. 13, 43'
3 Kolmap.	Lotta	Hakkab
4 Neljap.	Lenard	
5 Rede	Elsbet	
6 laup.	Enno	Kulma
21. P. p. f. J. P. Runninga mehhe poeg. Joann. 4, 47-54.		
7 Pühhap.	Teodor	teggema.
8 Suurwüerst	Mihhaila Pawlow. nimme p.	
9 Eõisip.	Isak	Ranged!
10 Mardi p.	Mare	
11 Martin piisk.	Sirak	D d. 7, 39'
12 Rede	Wilemon	tuled.
13 laup.	Katta	Tulleb
22. P. p. f. J. P. Ramwal sullane. Matt. 18, 23-25.		
14 Pühhap.	Leopold	lund.
15 Esmasp.	Nahum	
16 Eõisip.	Asse	
17 Kolmap.	Pastian	☉ d. 1, 14'
18 Neljap.	Sokrates	Kulm
19 Rede	Ariadne	
20 laup.	Beata	ilm.
23. P. p. f. J. P. Kõhto rahha. Matt. 22, 15-22.		
21 Pühhap.	Klement	
22 Esmasp.	Josias	Winge tuul.
23 Eõisip.	Abhas	
24 Kolmap.	Konrad	☉ h. 8, 48'
25 Raddrina p.	Kaddri	Tumme
26 Rede	Ewart	
27 laup.	Kato	taewas.
1. Krist. tullem. P. Kristuse kassebitmine. Matt. 21, 1-9.		
28 Pühhap.	Luisgard	Sulla
29 Esmasp.	Oskar	
30 Andrese p.	Andres	ilm.

1. Nov. tõuseb päew: 8, 17' werib: 3, 43'.
20. — — — 8, 52' — 3, 8'.

1 Kolmap.	Arent	
2 Neljap.	Randid	☼ p. lō. 1, 12'
3 Nede	Kola	
4 Laup.	S. bina	Tulleb
II Krist. tullem. p.	Wiimsepäwa tähhed.	Lut. 21, 25, 36.
5 Pühhap.	Niggo	
6 Niggula p.	Suurw. Nikol. Pawl. nim. p.	
7 Eõisip.	Bromold	
8 Maarja s. p.	Klaus	hasti
9 Neljap.	Jesaias	lund.
10 Lühhem p.	Boldi	☼ p. 8, 11'
11 Laup.	Liana	Tuis.
III Krist. tullem. p.	Joannes wangitornis.	Matt. 11, 2, 10.
12 Keisri Harra sündimise päew.		
13 Esmasp.	Luutsia	
14 Eõisip.	Portia	fab.
15 Kwatemb. 4p.	Nikewer	
16 Neljap.	Jeánna	☼ e. lō. 11, 59'
17 Nede	Hinno	Selge
18 Laup.	lot	ja
IV. Krist. tullem. p.	Joannese tunnistus.	Joann. 1, 19, 28.
19 Pühhap.	Abram	
20 Esmasp.	Leonidas	kulm.
21 Toma p.	Tomas	ilm
22 Kolmap.	Hanibal	
23 Neljap.	Kalpurnis	põrab
24 Adam ja Ew. r.	Adam	
25 I. Pühha } Jēu.	Ewa	☼ p. lō. 2, 22'
26 II. Pühha } lo.	Regina	
27 Esmasp.	Ewang. Joánn.	Parras
28 Suita lastep.	Benjamin	
29 Kolmap.	Noa	talw.
30 Neljap.	Lawet	
31 Silwestrip.	Silvester	

1. Detsemb. tõuseb päew: 9, 10' wõrib: 2, 50'.
20. — — — 9, 4' — 2, 50'.

Päwa tõusmisest ja wõrimisest.
Päike ei seisa mitte kõrgis paigus maa peal üht- aego lõunes; egga tõuse egga wõri iggas kõrgas üh- hel ja selsammal tünnil. Sedda ennam üks külla, lin ehk ma hommiko pole heidab, sedda ennemine tõuseb temmale päew, ja sedda ennemine jõuab tem- ma siis ka seäl kõrgas lõunesse. Küllad, linnad, ja maad, mis õhto poole heidawad, sawad seddamõda lõunesse, kuida rohkeemat ehk wõhkeemat maad ja wahhet, õhto poolt õtse lō hē hommiko pole mē- nes, nende ja esimeste wahhel on.

Narwa lin on Lihwlandi- ja Eesti-maal, kõi- gist meie maa linnadest kõigerohkemaste wasto hōm- mikut; temma järrele Tartu; siis Perno ja Riga, mis mõllemad wiimfed liggimaste ühhe lõune- gradi al tahtwad olla; wimaks Tallin, ja kõige wiimsest Kurrefare-lin (Arensburg). Narwa ja Kurrefare linna wahhet on täis kuus gradi, ja weel mõnda mi- nutit peäle: kui siis päew Narwas tõuseb, siis tulleb Kurrefare linnas weel liggi pool tundi odata, enne kui ta seäl saaks tõusma; et mõllema linna lõune- aja wahhet liggi pool tundi (24') on; sest et päikesel ni palju aega tarwis lähheb, Narwast Kurrefare linna jõuda.

Sedda Kalendri detjale ja temma perremeh- hele selletada, arwasime sellepärast tarwis ollewad, mis päwa-tõusmise ja wõrimise pärrast, ig- ga kuu lõppul tannawoduse Kalendrisse olleme mār- find; ning peame siis ka sedda ütlima, et meie ei Tarto egga Tallina lõune-aega polle arwand, muud kui sedda tõusmise ja wõrimise aega, mis nende kahhe linna wahhe keskõhta heidab, mis on Pai- de lin (Weissenstein). Need kes Tarto ja Paide wahhe peäl eliwad, arwaku päwatõuso ja wero tyn-

ni jurest mõnnet minutid mahha: need jälle, kes
Paide ja Tallina wahhe peäl ellawad, lisfaku näida-
tud tynnile mõnnet minutid jure: siis saab iggaüks
omma taske ja seina uri nenda seata, et ta päikese
kaimisega õiges kõrras on.

Ei wdi siin kõhhas sedda nimmetamata jätta,
et päikest 10 minutit enne tõusmist jo näikse, ning
et ta 10 minutit pärast weermist weel taewa weerde
nähtawaks jääb, ja nimmetawad tähtsatsujad sedda
asja päwa wiskamiseks (Refraction) ehk ka fer-
timiseks. Kui silm laggedal maal ehk merre peäl we-
riwa ehk tõuswa päikese allumest serwa maapinna
külles näeb ollewad: siis on ta jo älla lainud, ja hõm-
miko wkl kümme minutit temma õiget tõusmist oda-
ta. Sedda sellepärast tarwis teada, et uri nenda
seata, et diete päwaga ühhes käib.

Alasta aegust (Jahreszeiten).

Kewwade hakkab 9mal Martsil hõmm. kél. 4, 46'.
Pitkem päew hak.: 10 — Junil hõmmiko — 2, 22'.
Süggise — —: 11 — Septemb. p. lõu. — 4, 17'.
Lühhem päew —: 10 — Detsemb. é. lõu. — 9, 25'.

Kuu ja päwa warjutamistest.

Meid saab tannawode üllepea wlis ollema, kene-
nest agga kaks meie maal nähha sada, rdine kuus,
rdine päikeses.

Esimene on 2sel Nowembril, mil kuud hopis
arrawarjutakse. Warjutamine hakkab pärast lõunat
kello 3, 45', ja lõppeb kello 7, 36'.

Rdine on päwararjutamine, mis 17mal No-
wembril lõune ajal ürikesest näikse.

Keisri Härä Suggoselts.

Aleksander I. kõige Wennerigi illem-wallitseja ja Keiser: sün-
dinud: 12. Detsembril 1777. — 49 aastat wanna.
Elisabet Aleksiewna, Keisri Praua, sündinud: 13. Jan.
1779. — 47 aastat wanna.
Maria Feodorowna, Keisri emma, ja Keisri Pauli 1. lesk;
sündind: 14. Oktobr. 1759. — 67 aastat wanna.

Keisri wännad ja Suurwüristid:

1. Konstantin Pawlowits, sünd. 27. Aprill 1779.
wanna 47 aastat.
2. Nikolai Pawlowits: sünd. 25. Junil 1796. wan-
na 30 aastat.
- Praua: Aleksandra Feodorowna, Preisli maa
Printses, sünd. 2. Jul. 1798. — 28 aastat wanna.

Nende lapsed:

1. Suurwürist: Aleksander Nikolaewits, sün-
dinud: 17. Aprill 1818. — 8 aastat wanna.
2. Suurwüristi Printses Maria Nikolaewna,
sündinud: 6. Aug. 1819. — 7 aastat wanna.
3. Suurwüristi Printses Olga Nikolaewna, sün-
dinud: 30. Aug. 1822. — 4 aasta wanna.
4. Suurwüristi Printses Aleksandra Nikolaewna,
sündinud: 12. Jun. 1825. — 1 aastat wanna.
5. Michaila Pawlowits, sündinud: 28. Jan. 1798. —
28 aastat wanna.
- Praua: Helena Pawlowna, Wirtembergi maa Print-
ses. Nende laps: Suurwüristi: Printses Ma-
ria Michailowna, sündinud: 25. Webruar
1825. — 1 aasta wanna.

Keisri bed.

1. Maria Pawlowna, Waimari Suurwüristi, ja peris per-
rija Praua, sündinud: 4mal Webr. 1786. — 40
aastat wanna.
2. Anna Pawlowna, Hollandi maa Suurwüristi ja
peris perrija Praua, sündinud: 7mal Jan. 1795. —
31 aastat wanna.

Lihwlandi ja Cesti maa wallitsus.

Kindralkubberneriks on: Marki Paulueti,
sedda Keisri Härä Pihkwa (Pleskau) Ria., Täl-
linna ja Kura maa ülle kindralkubberneriks nimme-
rand ja pännud.

1. Ria kubbernemangus on:

Rubberneriks: J. Du Hamel;
 Wiitse-Rubberneriks: v. Kube;
 Profureriks: v. Petersen.

Ulema Piiskoppi kohto-wannemad on:

1. Grahw Mellin ja 2. Kindralsuper-
 dent Sonntag.

2. Tällinna kubbernemangus on:

Rubberneriks: v. Budberg;
 Wiitse-Rubberneriks: v. Löwenstern;
 Profureriks: v. Niesemann;

Piiskoppi kohto-wannemaks on:

landrat v. Maidel:

Lihwlandi- ja Gestlandi-maa- ja praustikonnad.

I. Ria kubbernemangus on nelli latti-, ja nelli
 Marahwa maakonda.

Esimised on: Ria-, Wolmeri-, Wönno-
 ja Walga maakond,

Wimsed on: Tartu-, Wörro-, Willan-
 di- ja Perno maakond.

Praustikonde on kahheksa.

1. Ria praustikonda on: 18 kihhelfonda ja: 62,383 hinge.
2. Wolmeri — — —: 13 kihhelf. ja: 58,826 —
3. Wönno — — —: 15 kihhelf. ja: 76,123 —
4. Walga — — —: 12 kihhelf. ja: 68,408 —

58 kihh. lätitarahwast 265,740 hinge.

5. Tartu praustikond. —: 8 kihhelfonda ja: 42,917 hinge.
6. Wörro — — —: 16 kihhelf. ja: 103,272 —
7. Willandi — — —: 8 kihhelf. ja: 66,986 —
8. Perno — — —: 10 kihhelf. ja: 48,261 —

42 kihh. Marahwast 261,436 hinge.

On siis üllepea, ilma Sare-maa arwamata,
 Ria kubbernemangus 100 kihhelfonda, 249,123

meeste-, ja 275,129 naeste hinge, mis ühte arwa-
 tud 524,250 hinge, linnarahwa luggemata, tewad.

Sare-mal on 13 kihhelfonda, kel omma piis-
 kop ja kohhus. Hinge luggu on meil teadmata.

II. Tällinna kubbernemangus on wiis maakonda:
 Tällinna-, Rakwerre-, Palde-, Pal-
 diski- ja Haapsalo-maakond.

Praustikonde on kahheksa:

Harjomaal kaks, ja kummagi jäust 6 kih-
 helfonda;

Wirro-maa praustikonda on 6 kihhelfonda;

Allutagguse-maa — — — 4 — —

Järwe-maa prstf. — — — 7 — —

Jäne-maal kaks, ühhe jäust — 6 — —

ja tõise järrele — — — 7 — —

Hinge luggu on meil teadmata.

Linna wahhed wersia kaupä arwatud.

	Ria.	Tällinna.	Tartu.	Perno.	Narwa.	Kurrejare.
Peterpurrist	552	344	322	479	138	562
Riaft	—	363	230	236	408	381
Tällinnast	—	—	186	137	202	—
Tartust	—	—	—	180	178	326
Pernost	—	—	—	—	337	146

Jama wahhed

Riaft Tartu

Riaft.

Wersia.

Tartust Narwa.

Tartust.

1. Neuermili	—	—	11	1. Jaggawerre	—	—	23
2. Hilkenwäri	—	—	15	2. Torma	—	—	23
3. Engelhardi	—	—	18	3. Ninnast	—	—	25
4. Rovo	—	—	20	4. Nanna	—	—	14
5. Pentsi	—	—	21	5. Weike Pungeljale	—	—	24
6. Wolmeri	—	—	18	6. Tõhwi	—	—	20
7. Trentsi	—	—	19	7. Wokka	—	—	11
8. Kulpi	—	—	20	8. Waiwaru	—	—	17
9. Teiliste	—	—	17	9. Narwa	—	—	21
10. Krikatse	—	—	22				
11. Udderna	—	—	24				
12. Tartu	—	—	25				

Jama wahhed				Perno, linnas:			
Tallinnast Narwa.				Pernost Wolmeri.			
Tallinnast.				Bernost.			
Werst.							
1. Jõelete	—	—	21	1. Surju	—	—	17
2. Kakhala	—	—	23	2. Kilingi	—	—	22
3. Lopo	—	—	22	3. Laatre	—	—	20
4. Wõddrusse	—	—	20	4. Rühja	—	—	21
5. Pitskariisti	—	—	21	5. Rantso	—	—	22
6. Warja	—	—	24	6. Wolmeri	—	—	23
7. Jõhwi	—	—	20				

Tallinnast Perno.				Wihkwa teed.			
Tallinnast.				Kulbist.			
1. Friidrihshowi	—	—	18	1. Pipsi	—	—	20
2. Runawerre	—	—	29	2. Mõnniste	—	—	20
3. Sõtkulla	—	—	24	3. Senno	—	—	20
4. Jõddimwerre	—	—	22	4. Hani	—	—	20
5. Hallingi	—	—	17	5. Wastfelinna	—	—	17
6. Perno	—	—	25				

Mil, ja kus Ladapidamist on.

I. Kias: Kubbernemangus,

fus

m a r a h w a s t e l l a b.

1. Abja mõisas, Halliste kihelkonnas, Perno maakonnas 2 ja 3 Mihkli fu päwal.
2. Anjo mõisas, Urvaste kihelk. Wõrro mak. 14. Mihkli fu päwal.
3. Audro mõisas Perno mak. nädal enne Perno linna Mihkli lata, petakse faks päwa.
4. Rantso mõisas, 30 Rukki fu päwal.
5. Rastna mõisas, Perno mak. 15. Mihkli fu päwal.
6. Kilingi mõisas Perno mak. 1. Mihkli fu päwal 3 päwa.
7. Kirrepael, Tarto mak. Rõuge kihelk. 17. Mihkli fu päw.
8. Koorte mõisas, Elme kihelk. Willandi mak. 30. Augusti fu päwal.
9. Kõrse mõisas, Rõuge kihelk. Wõrro mak. 24. Aug. mis on Vertli päw.
10. Kurrefari linnas Gare-maal 17. Webr. suur saksa laat, petakse 10 p.
11. Lustiwerre mõisas, Võltsama kihelk. Willandi mak. 15. Oktob.
12. Mõnniste mõisas, Hargla kihelk. Wõrro mak. 10. Septbr.
13. Mõisepaste mõisas, Võlme kihelk. Wõrro mak. 10. Aug.
14. Mõisepaste mõisas, Võlme kihelk. Weipse tannas 10. Now.

Perno, linnas:

1. suur saksa laat 20 Julil, petakse 3. nädalat.
2. laat, mis esmaspäwal ja teisipäwal enne Mihkli tuuse tullemise W. on;
3. laat, mis esmaspä ja teisipä pärast 3 Krist.
18. Võltsamaal 17. Mihkli fu päwal, faks päwa.
19. Rõppina mõisas, Rõppina kihelk. Wõrro mak. 4 ja 5. Mihkli fu päwal.
20. Rõuge mõisas, Rõuge kihelk. Wõrro mak. 24. Aug., mis on Vertli p.
21. Senno mõisas, Rõuge kihelk. Wõrro mak. 21. Septembr.

Tarto, linnas:

1. Suur saksa laat, hakkab 7 Januaril, ja petakse 3 nädalat.
2. Peetri laat 29. Junil.
3. Maarja laat 8. Septembril.
4. Mihkli laat 29. Septembril.
26. Tarto mõisas, Willandi mak. Peetripäwal 29. Junil.

Walgas, linnas:

1. Suur saksa laat 2 Webr. 8 päwa.
2. Jani päwa laat.
3. Mihkli laat, 24 Septembril.
4. Mardi päwa laat.
50. Wastfelinna mõisas, Wõrro mak., Mihkli laat. 29. Septemb.
51. Westi mõisas, Rõmbja kihelk. Tarto mak. 15. Oktobril.

Willandi, linnas:

1. Suur saksa laat, 22 Künla f. p.
2. Jani laat, Jani päwal.
3. Mihkli laat, 24 Septemb.
- latti-maal petakse 56 lata, on siis Lihwlandi maal aasta kohta 91 ladapidamist luggeda.
- II. Tallinna Kubbernemangus.
1. Tallinnas. Suur saksa laat, hakkab 20 Juni kuu päwal, ja petakse faks nädalat.
2. Mihkli kuu 26 kuni 28 päwast, on meisse ja hõbõse laat, Wõrro ja Karja wõrrawa wahhe peal linna ees.
3. Hapsalo linnas, Nari kuu 10 ja 11 päwal.
4. Mihkli kuu 14 ja 15 päwa.
5. Jõeletmes, Harjo-maal, nädal pärast Mihkli päw.
6. Reblaaste mõisas, Mihkli-päwal 2 p.
7. Keila kiriko jures, Haarjo-maal, Mihkli-päwal 3 p. järele.
8. Kollowerre linnas, Lõne-maal, Nari kuu 17 ja 18 päwal.
9. ja Oktobri kuu 4 ja 5 päwal.
10. Lihhula linnas, esimesel Paastopühhal ja Mihkli kuu 24. päwa.
11. Märjamaa kiriko jures, Lõne-maal, 3. Krist. tullemise P.
12. Pande linnas, Künla fu 3 päwal.
13. Jani kuu 25. päwal.
14. Mihkli kuu 10 ja 11 päwal.

16. Valdisi linna, Hiinla kuu 2 ja 3 päval.
 17. ja Mihkli kuu 21 ja 22 päval.
 18. Rakwerre linna, Märi kuu 27 ja 28. päval.
 19. Rani kuu 16 ja 17. päval.
 20. Mihkli päval.
 21. Rapla Harjo maal esimesel rehel pärast Mihkli.

L a f s a

mis

minuwal aastal Lihwlandi maa Rubbernemango wallitsuse polest tehtud, kui palju mõisavallitsustel, kui tahtwad, platsi hinda nende käest nõuda, kes ladal kauplemas käiwad.

1. Sure poe eest, mis mõisa omma laustu ehitand, ja kõik nõud ommast käest jure andnud 5 —
2. Poe eest, kel linna warjaks peäl on, ning kel rohkem kaks sülda laustu polle 3 —
3. Kui sesamma lause polest wähhem 2 50
4. Weike, laustu kokkoseadnud poekene makjab 2 50
5. Suur kauba laud 1 50
6. laud, mis wähhem 1 —
7. Worimanker, kelle seest kaupa müiakse 2 —
8. Korem, kelle peält kaupa müiakse, kui ta mitte tallopoja omma polle 1 —
 Hobbofed, tõurad, ja puddolojosed, mis tallopojad ladale towad, nende eest polle tarwis platsirahha maksa: agga kui need, kes ellajaid õstwad, ja neid aeda pannewad, mis mõisa polest selle tarbeks ladaplatsi liggimaile tehtud; siis maksetakse:
9. Sure ja wanna weikse, ning ka hobbo se peält — 30
10. More ellaja ehk ka sällu peält — 15
11. Lamba, sea, kitse ja wassika peält — 6

Mis tallopojad, kui tallorahwas, ommast käest ladale towad, olgu nemmad omma ehk wpera wälla innimesed, selle eest ei pea platsirahha nõutama: agga tallopojad, kes kirjoga kaubaajamise digust ja lubba sanud, ning kes seddasuggust kaupa ladale weawad, mis polloharrija rahwal ommast käest ei wõi olla, makswad platsihinda nenda, kuida üllemal näidatud ja nimmetud.

Kui palju hünt, ühhe aastaga Ria kubbernemangus ärrasõnud.

Auulik Rindrakubberneer, Marki Paulucci, oli teadasanud, et kahju, mis mets meie maa rahwale teeb, surem, kuida sedda ussutakse ja arwatakse ollewad. Agga, et innimestel, olgo se nüüd rumaluse ehk mu asja süiks anda, waidlemise himmu süddames, mis ikka targema ja tähelepannija innimeste parrema nõu wasto hakkab ja wastoriidleb, siis ei wõinud ka segi assi, mis Rindrakubberneri ette, selle kahjo pärast tulnud, mis hündid aastari tewad, mitte ei kiusamata egga waidlemata jada; waid tõstsid mitmed Ria ja Tällinna maa mehed heält, mis mõnnusaste hüidis: walle kõik!

Et mis tõssi ehk walle piddi ollema, mitte kahhe wahhele jätta, lastis auulik Rindrakubberneer, Rubbernemango wallitsuse sõnna läbbi, kõige Lihwlandi maakonna kohtudele käsku anda, omma kohtokondades, kühelkondade kaupa kindlaste fulata, kui palju mets iggast wallast, esimese Mardi kuu pärast 1822, tünni esimese Mardi kuu päwani 1823, ennesele perrinud. Sündis siis fulamine, kuida oli li kästud, ja andsid maakonna kohtud, iggaüks omma kohtokonnast nenda teadust, kuida mõisa wallitsused kahju ollid kirjutanud, mis hünt aasta otsa nenda wallas teinud. Sai siis selgetks ja ustawalt tdeks

ja amwalikuks tehtud, et hünt Nla kubbernemangus
essimesest Mardi-kuu päwast 1822, künni essimese
Mardi-ku päwani 1823, meie rahwa käest ärrasõ-
nud:

1,841 hobboft;	1,243 fälgu ja wärsa.
1,807 wanna lojust;	733 müllikat ja wasfikat.
15,182 lammast;	726 tälle.
2,545 kisse;	183 tälle.
4,190 wanna sigga;	312 fessikut.
673 and ja	703 koera.
26,038 tütki;	3,900 tütki.

26,238

3,900

Summa 30,138 koddo ellajat,

mis hünt ühhe aastaga lihwländi-maal ärrasõnud,
felle eest turrul 365 tuhhat rubla sada olleks ol-
nud, kui alles olleksid jäänud.

Et se kahju märka suur ja raske, mis metsali-
sed tewad, ja mis innimesed omma peritut tulmu-
ses ja holetuses õppind sällima ja kánnatama, wõeti
Kubbernemango wallitsuse polest nõuks, káskusid,
mis jo enne sedda hündiajamise ja nende pessa õtsi-
mise párrast antud, uendada, ning lissati weel sedda
sínna jure, mis siinsammas allamal luggeda:

1. Essimesest künni kahhelsamast Mai-kuu pä-
wast, peab hündi pessasid õtsitama, et siis poegi
weel pessast on leida ja káttesada, ja peab igga hün-
di poja eest 2 Rubla leidjale maksetama: agga se,
kes wanna hünti tappab, olgo mil tahhab, peab 5
Rubla waskemeleheaks sama, ja hündi nahk temma-
le jama. Kirirowõõrmõndri hárrad andwad sedda
rahha, ja nõudwad sedda aasta lõppul mõisade käest,
atrade járrele, jälle kátte, egga pea talloposagadel
ühhti lissamist sínna jure ollema.

2. Kästasse, essimesest Augusti-kuu päwast,
künni essimese Septembri-kuu päwani, hünta hea-
lega kákkopetta, neid ümberpirata ja lasta. /o

3. Kästasse, essimesest Oktobri-kuu päwast,
künni 15. Nári-kuu päwani, kui wärsket lund tul-
nud, jälgi ajada.

Ilmuft, mis Kalendrid ehk Tähttramatud näitawad.

Kui innimesed üht usku wannast perrinud, ja
sedda õppind piddama, siis peawad nemmad sedda
fulamata waidlemata tõeks, ka siiski, kui ta énnast
tihti peálegi selgeks walleks olleks náitnud. Kuida
sedda, mis siin praego olleme ütelnud, mitmis as-
jus innimeste sureks kahjuks, tõe náhtakse ollewad,
nendaks ons siis ka selle usfoga, ilmade párrast,
mis tähttramato teggiija kalendrisse kirjutab. Tähttra-
mato ilmu ei usfo mitte ükspäinls teadmata tallorah-
was, waid ka mitmed surema suggo innimesed, kes
õiget õppetust polle sanud.

Jamsiwad mõnned sedda, kui peaksid tähtkats-
jad tähttedest Nári ja Kolmekunnlinga wahhel sedda
nággema ja teada sama, kuida aasta õtsa iggal pä-
wal ilmad sawad ollema. Se on tühhi jams! egga
kula need mehhed ilmu, kes tähtkatsja tornides wal-
wawad, ja pitksilmadega taewawággede lifumist táb-
helepannewad, kui taewas õe ajal selgeste lumab;
waid muud ja paljo kõrgemat asja. Et ei tähshed,
ei taewas, egga muud middagi polle, mis nende kálf-
ritele ilmu ettenáitaks, ehk ette ánnaks teada; ei tea
need mehhed ilmuft, mis sel ehk tõisfel aastal wõif-
sid túlla, ei karwagi ennam, kui kõlf muud innime-
sed, kes ilmaski pitksilma polle náinud. Agga kús-
sid? Kuida siis tähttramato teggiija ilmu tähttrama-

tusse teab kirjutada? Temma teab sedda nenda, kuida sa issigi sedda teaksid ja õskaksid teha.

Mõista! et igga aastaajal ommad kõrrapärarilised ilmad; Talwisel ajal on külma, lummesaddu, tuisu; wahhest sulla, ehk muido parrajad ehk pehmed ilmad. Rewadisel jälle tõised ilmad, seddamõda kuida aeg lähhemale sumwe pole jõuab; süddasumwel, on mürristamist, pallawat, wihma, põuda, ja wahhest ka rahhet; ja süggise juhtumad jaulised ropud ilmad, kanged tormid, marrud ja muud sellefarnatsed ilmad ollema. Et sedda kõik innimesed, ning tähtramato teggija ka teab, kirjutab temma umbsest peast, kuida agga juhtub, aasta peäle, igga naddala kõhta, ilmu kalendrisse.

Kuida se tulnud, et sedda hakkatud teggema? ja kuida se tulleb, et sedda tühja wiisi ikka weel peatasse?

Se on nenda tulnud: pimmedal ajal, mil weel rummalus ning siis ka äbbausk nihästi kõigesuremate koddades, kui ka kõigemaddalamate urtsikutes kindlat asset olli piddamas, olli üks targa suggu, /t sedda tähtnaggijaks ehk tähtmõistjaks (Astrolog) nimmetati, wägga sures auus maa peäl, /a j. olli iggal keisril, kuningal, würstil ja muilgi suresuggo r/hwal, sesuggune naggija ehk mõistja allati kaelörwas, sedda sure hanna pärrast ennese jures piddas. Needsinatsed tähtnaggijad ehk targad, ollid, kuida kõik muudki targad, kawelad pettised, kes innimeste pimmedusest ja nende rummalusest kasu ja hiinda ihkaksid. On neid jo wannastki ilmas plnud, kuida Wannast. Testamendist, Prohwet Jesaia ja Danieli nomimisest ja ahwardamistest näha. Uleb esimene 47mas peatükis 13. s. „jago nüid seisma, kes tähti waatwad, ja kuulawad iggal kuul, mis so peäle peab

tullesma. (14 s.) Nemmad on kul kõrred; tulli põlletab neid ärra. Danieli ramato 2. p. 27, sõldakse noid targad, tähtede tundjad, kunstimehed ja taewatundjad ollewad.

Neilsinnatstel tarkadel, isfiarranis neil, sedda funnigate koddades peti, olli kül pissut taewa wäggede tundmist, ja teadsid nemmad sedda tähhendada, kuida päwa ja kuu warjutamised sünniwad, ja mõned nende hulgast õskasid ka wäljaar-ata, etterehkendada ja ettekulutada, mil sesuggusid warjutamist piddi tullesma, ja aastas nähtama. Et mõnned neist sedda mõistfid, seäkap se siis tulli, et rummalad innimesed hakkasid uskuma, kui peaksid needsinatsed targad tähtedest kõik sallaja asja naggema, ja kõik tullewaid asju etteteadma, ei mitte ulspainis ilmu, waid kõik, mis Jummal innimesele temma elloajal, sel ehk tõisel päwal, piddi läkitama ja juhhatama; mis õmmetige ilmaski tähtedest wõi ettenäha, egga muust ühbestki ajast; sest, et helde taewa Jesa kõik tullewad asjad nõdra innimese filmi eest warjule on pännud, ning sure armo pärrast sedda tähtnud, et se meil teadmata peab ollema, mis tullew tünd ehk homne päew saab tomo.

Agga, et se innimeste nõdrus, et kiusawad jo emalt teada, kuida eddespiddi luggu saaks ollema ja kassi kaima, on nemmad ni paljo tühja wäljaarwand ja wiisiks wõtnud, kust tullesma pärrast tähhendust ehk teadust arwawad sawad; ning, sedda teadmatamyl üks innimene ehk üks rahwas on, sedda enam temmal sesuggust asja ja usku prugitawaks on. Seält tullewad siis kaelatsumised, arboldmised, unenaggemiste selletamised, ja mitmed muud tühjad asjad, miska Jummalat kiusatakse, ja liig saggedaste asjata waewa süddamesse koggutakse.

Et se iggal ajal nenda olnud, sellepärast on siis

ka iggal ajal, igga rahwa seas sesuggusid olnud, kes
fui kawwalad inuimeste abbausust hinda püidnud ja
hinda sanud ja welgi sawad, et arpudega, ehk kaar-
tidest, kohwi-paksust, (Kaffesas) ehk mu tühjast
asjast, küssijatele kostawad ja ettefulutawad, mis
neile wõiks tulla, ehk kuida ühhe ehk tõise asja luggu
saaks minnema. Sedda teggid siis ka éanemuiste
needfinnatfed tühja näggijad ehk tähtmõist-
jad, kuida sedda Prohwer Danteli ramato 2. p. ja 2 f.
nähha, kus kunningast Nebukadnetsarist ööldakse:
Kunningas käskis kutsuda künstimeh-
hed ja tähttyndjat, ja lausujad, ja Kal-
dea targad, et piddid ülles räkima (s. o.
sellestama) temma unnenäud. Mis Nebukat-
netsar ommal ajal teggi, sedda tewad rännapäew
weel kõik hõmmiko-maa wallitsejad, kes weel prae-
go nisuggusid tühja künstimehhi peawad, kelle käest
kõige ettewõtmise nõus kulawad, mis tähhed peaksid
näitama, kas tõrda-wal raisku-minnemist. Agga
tewad nemmad sedda, et walmolik pimmedus neid
üllewarjab, sellepärast, et Kristiusso õppetuse weel
sinna polle ullatand.

/x Sesugguse rahwa käest on se siis tulnud, et il-
mu kalendrisse haflatud kirjutama, ning ka weel
muud rummalat asja sinna seggama, nenda kui
need hõlbid märgid ja nõuandmised, kui:

☿ hea aadrit lasta; ♀ hea küppo lasta; ☿ hea
arstimise rohtu wõtta; ♀ hea külwada ja istutada;
♂ hea lapsi ärrawderutada; ja mis muud hõlpi rum-
malust weel peäle. Needfinnatfed siinsammas näi-
datud märgid ja nõuandmised, fulutawad selget ab-
bausku, ja on mõnda innimest kahjo sisse saanud,
ehk ilmaaeguse aprilasemisega surma kätte petnud.
Et se nenda, sellepärast on wallitsused iggal maal
keelnud, neid eddespidi kalendris prukida; agga

ilmad on ifka weel kalendrisse jänud, et ta kül nen-
de pärast tihti peälegi waller ajab.

Miks pärast sallitakse siis sedda, et tähtrama-
to teggija umbsest peast ilmu kalendrisse kirju-
tab, kuida issi mõtleb ja arwab?

Selle küsimise peäle sago wastuse assemele
üks luggu räkita waks ollema, mis 1785 aastal,
Magdeburgi makõnnas Saksamaal, juhtus sündima.

Olli nimmetud ajal seälsammas, Halle län-
nas, üks selts õppetud mehhi *), kes ajast ajani
üht ja tõist kirja kunninga lubbaga, seälatse tead-
mata ja wägga abbausfulise tallorahwa õppetuseks,
muist hopis maksota wäljaandis, ning ka igga aas-
ta õppetawad ja targaste kirjutud kalendrit, wägga
alwa hinna eest, temma kätte murretses. Ollid
targad mehhed ilmust, mis Tähtramatuis luggeda,
jo mitto tõrd seddasamma rahwale tähhendand,
mis meie siin ja majalgi omma rahwale ka olleme
rõkind, ja arwasid mehhed, et innimesed sedda ol-
leks wõtnud tähhelepäanna ja uskuda; ning, et sed-
da uskusid ja lootfid, teggid 1785 aasta peäle ka-
lendrit, ja andsid sedda wälja, agga ollid ilmu
nimmetamata ja näitamata jäänud. Mis sündis?

Kui jo mitto tuhhat tähtramatut trükkeri käest
olli wäljaläänud, kuuldi kõiges makõnnas suurt kah-
hinat ollewad, ja satis tallorahwas kõik kalendrid,
mis olli õstnud, trükkeri kätte taggasi, ja üht kae-
bamise ramatut Rubbernemango wallitsuse kätte, /t
kõllega sedda kaebas ja nenda rakis:

„Wallume kalendri teggiat kõhto älla
„wõtta, ja tedda kimbutada, et ta il-
„mu kalendris näitamata jäänud. Se

*) Die Naturforschende Gesellschaft in Halle.

„on arwalik Jummalat ärrasalgamine:
„sest, ilm teeb kalendrit, ja Jum-
„mal teeb ilma: kui ilmu põlle
„kalendris, siis polle ka mitte
„Jummalat.“

Waatkem armad innimesed, kui wägga me-
lumalt rummalus arwab ja rägib! Usaldaksime
kõik selle peale, kes teab, kui suurt kühla weddada,
et ei se wähhemki meie tallorahwa seast, ei ellades
sesuggust mõistmata juttu olleks hakkand sõnnima,
weel wähhemalt sedda hüllust kirjutama, et kui
kalendris ilmu polle luggeda egga lei-
da, et siis ka Jummalat ei pea ussutama.
Kuida jäi luggu?

Wallasus kulas äsja kõikipiddi ärra, ja tõu-
sis siis üles, et ühes kulla kõhhas üks häp fool-
meister, sedda kähinat hakkand teggema, ja sedda
jani sõnnima; ning et temma sesamma olnud,
kes kaebamise rāmatut kirjutand, ja sedda tead-
mata tallopoegadele teinud, miska kubbernemangu
ollid lāinud. Laskis siis wallisus innimest kinn-
wõtta, ja tedda tuhthone pānna: agga neile, kes kalen-
drit ollid murretsend wāljaanda, andis kasku, sedda üm-
bertrūkkida, ja teadmata rahwa rummaluse
pārrast, ilmu sisse kirjutada; ning sedda eddes-
pāddi ni kauast tehha, künni innimesed parrema õppe-
tuse lābbi targemaks piddid sama, ja targemad ollema.

Sest nüid selgeste nāhha ja mõista, kust ja
kuida se tulleb, et sedda tūhja ja asjata wisi ik-
ka weel petakse, ilmu kalendris nāidata, mis, kui-
da üllewal õppetud, ēanemuinane pettus ābbauso-
liste pārrast hakkand teggema, ja meie sedda tūh-
ja olleme perrinud, ning kui wanna perritud wisi
wēks, kālliks ja armsaks wōdenud piddada.

A s i a . m a .

Minnewa aasta tähttramatus, mis kaks aas-
tat Pernos, ja mūllo Tartus lastsime trūkkida, ol-
leme maast, mis Jummalast kõige maa-
pealiste elloasfemeks lodud, lūhhidest mōn-
da õppetand, ja sedda teada andnud, et innimesed
jo wannast, kōik maa pinda wide jāusse arwand ja
jāutand, ja igga maa jāule omma nimme andnud,
mis on: Europa-, Asia-, Ahwrika-, Ame-
rika-, ja Kaine-merre saremaad. Europa
maast, temma rītidest ja waldadest olleme sel kōrral
lūhhikest tūhpendust andnud, ja tūhame nüid ka
Asia-maast ehk pīsutki nimmetada.

Sesamma maa-jaggu on tōistest kōigesurem,
pitkem ja lālem. Wasto põhja rajab tedda Jāe-
merri; wasto hōmmikut lõpmata Kaine-merri; was-
to lõunat India-merri. Dhto pool on Europa-ma,
Must-merri ja merri, mis Europa ja Ahwrika wah-
hel wahhet kīanitab, ning ühes kitsas kõhhas, Egip-
tuse ma temmale rajaks. Pōhjapoolne Asia on
Wenne Keiseri maad, kēlle wiimne ots Kamtsātkā on,
kūhhu, kui Peterpurrist hōmmiko pole mīnna, kolm-
tōistkūmmend tūhhat wersta loetakse, ja weel tūhhat
wersta jure tulleb arwata, kui seält saarte peale mīn-
na, mis sēlle maa ossaks on nimmetud. Nēllitōist-
kūmmend tūhhat wersta tewad tāis kaks tūhhat pe-
nikoormat; agga ei olle sēllegi pārrast siin weel kog-
goniste mārātuma Wenne-rigi ots, mis siis wast
kätte tulleb, kui weel mōnni tūhhat wersta ülle mer-
re Amerika-maal sedda õstitakse.

Jāe-merre rānnast wennib Asia ükstōistkūm-
mend sadda seitsekūmmend pēnnikoormat ālāpiddi
lōune pole; lāhheh maawōe (Aequator) kōhhas ülle,
kus wimaks India sarestit, (Archipel) mis peale

sedda faksclümmend wägga suurt, kesknist ja wähhemat saart loeb, temma lõunepoliiseks õtsaks arwatakse.

18 Üks ma, mis ni pite ja lai, mis külmemaast põhjast kõige palawama lõunemaa kõhta ullatab, seal on inimeste, ilmade ja kõige mu asjade polest palju wahhet nähha; ning peab seal mitto suggu rahwast ja lodusid nähtama, ja on siis ka nenda Asia-maa ja temma rahwaga, ning kõigega, mis seal nähha ja kuulda.

Kolmas Asia-maa ossa on Wenne-Reisri maad, mis wasto põhja heidawad agga, omma laiuise pärrast kaunis süggawale lõune pole lähnewad, needsinna sed on:

1. Kaukasia-maad, mis mitmes jäus, kel kõigil omma nimmi ja isisuggu rahwas, ning kel igga ühhel ennesedda ommad wallitsejad ja wõrsted olliwad, kes Turgi Reisri warjo al, omma walda ja rahwast wallitsetid, agga, mis muist Reisri praua Katarina ajal, ja wiimsest 1801 aastal, kõik Wenne-maa perriks sanud. Needsinna sed maad on Kaspia- ja Musta-merre wahhel; wägga sojad ja perrekad; ennamiste wägga mäggsed; paiguti ka jälle nenda laggedad, et saa wersta maa peält ei puu wõsufestki nähta, muud kui agga mehhe kõrgust rohtu; kuida ses makõnnas nähtakse, mis Kubaniks nimmetakse, kelle südames palju solajärwi, ja sesuggusid hällikaid, mis maa seest maapiggi, maawaiku ja maeelli ülleskedawad. Sedda wimaast nimmetakse Rahwtaks, mis, kus ta saggib, mitmes kõhhas isiennefest põlleb, ja maa haukudest wäijalegib. Kus sedda on, seal ehhitab tallorahwas omma ellomajad sesugguse kõhta, nenda, et tulluke, mis maa seest tõuseb, ja kui elle lamp pimmedat tubba walgeks teeb, kes toas saab ollema. Selle peäl kedawad omma

roga; sawad temma kääst talwisel ajal sojendust, ning teeb ta neile õe ajal walget.

Kaukasia maaks nimetakse sedda suurt maa kõhta sellepärrast, et temmast üks ütlemata kõrge ja wägga pite mäerind läbbi lähheb, mis Kaukasuse mäeks kutsutakse. Selle kõrged kõhhad on rahwast täis, kes seal elloasset peab, ja kulus omma julguse ja wahwuse pärrast on; agga weel kuulsam on se hõbõse suggu, mis üllewel kõrge mäggede wahhel kaswatowad, ja mis kõige hõmmiko maa kõige kallimaks hõbõse sugguks petakse. On seal mitme keele rahwast, kes, et nemmad kõrgel ja mäggede wahhel ellawad, kedagi wõderast enneste jure lasse tulla; egga pease ka kegi nende kallimata, nende kitsaist ja äkklisist teraddadest nende jure ülles, kust omma õppind hõbbostega julgeste ülles ja alla sõidawad. Need innimesed on muist risujad, ja tullewad saggedaste rahwast, mis tassasel maal ellab, risuma, ja kui kätte sawad, noort rahwast wangi wima, et neid peawad orjama. Et se wõimata nende pessakõnde kaudada, ja nende pessasid arrahawwitada, petakse seal allati palju wägge, mis laggeda maa rahwast warjab, ja mäerahwa risumist kelab.

19 Mis immeks tulleb panna, se on se: et selle mäggsi maa rahwa hulgas üks perrekas rahwas on, mis ennast Lesji-rahwaks nimmetab, kelle keel makelega pea hopis üks ja sesamma tohhab olla; ja rägiwad meie maa pealikud, kes wäega seal olnud, et nemmad nendega, kedda mõnnikõrd wangi juhtusid sama, makeelt rakinud, ning, et mõllemad kaunikes te tõinetõise juttu mõistnud.

Kaukasi maaks arwatakse ka suur Grufinia makond, kelle pealin, kus kubberneer asset peab, Tiflis on; nendasamoti Donski Kassaka-ma,

mis wägga õnnistud on; kus winapuud harritakse, nenda kuida mitmes Kaukasia maakondades; kus sidi, riisid ja kõik sugust penema ja õrnema wiljapuu süggud siggiwad. Siit põhja pole minnes, tullaakse

2. Astrakani-maale, se olli ennemulste Kasani ja Orenburgi maaga Tatra kunningate üpris wäggew wald ja perris-riik; agga on nemmad kõik kolm, jo mõnni sadda aastat, Wenne-rigi walitseja perrised. Temma järrele on Saratowi kubber-nemang; ja on seal mitmed linnad, nenda kui: Zaritsin, Saratow, Sarepta, ja weel mõnned tõised: agga kõige surem, uhtem, perrekam ja rikkam neist on Astrakani lin, mõnni pennikorem Kaspia merrest, Wolga jõesuu liggimail. Seal on palju kaubaajamist ülle merre Persia-maa rahwaga. Wolga jõgi aitab kaubaajamist wägga, et ta Iweri kubbernemangust hakkab tulles, kus tedda tõiste jõggedega kaewanduste abbiga kokkolastud, et Astrakani kauba lodjad ja parwed Peterpürri sawad minna. Se samma suur jõgi lähheb Iweri-, Jaroslawi-, Nischni-Nowogrodi-, Simbirski ja Saratowi Kubbernemangust, ning ka Kasani-maast läbbi, et kõik nimmetud kõhjad, omma warrandust, mis ma annab, ülles hja alla, kõigeennamiste Peterpürri, turrule sawad wia.

Astrakani ma on soe, ja süddasuwel wägga pallaw; tahhab mõnnes kõhhas metsa polest suurt kirsust olla, sest et neid maid seal ka, kus puu wärjugi polle nährha, muud kui sured laggedad, kus pilliro kõrgust rohku peäl, ja mõnnikõrd mitme pennikoorma maa peält, mitte weepiliskagi polle leida, ehk währhemastki munnakiwikest sada; sesuggused maatõhjad kutsutakse stepiks. Ommetige on ma sellegipärrast ennemiste õnnistud kül; kaswawad ugguritsad ja mellonid harimata tule kääs; ja andwad mitmed

maakonnad rohkeste jodawat wina: agga on Keiser Peter I. winapuud sinna Saksa-maalt murretsend tua ja siggitada. Sidi ja poomwilla, ja kõikisuggust penemat puuwilja annab ma rohkeste, ja Wolga jõggi ja Kaspia merri wägga palju kallimat suggu kalla; ning tulles sealt ka must kallamarri, mis talwisel ajal meie maale tuakse, ja Kawjariks nimmetakse. Lambaid ja lambakarje on seal õtsata, ja siggitakse sinna praego sure hõlega, Spanja-maa lamba suggu, et se kõigepenemat willa kannab, kenneft kõige parremat kallemit tehakse.

Ellab seal maal mitme kele rahwast, Rálmufid, kes telkides ellawad, ja omma õtsata karjadega möda maad eddesi ja taggasi käiwad, kus rohhomaid teadwad ollewad, ja kaswatawad Kammelid, hobbosid ja tõuraid; agga kõigeennamiste lombaid. Nende karjades ka sedda lammast palju nährha, mis raswasawaks kutsuwad. Se on ni suur, kui tuggew poletõise aastane wasikas; temmal ei olle willa, muud kui agga karmi kárwa seljas, kenneft woolõkki wannutawad, mis saddulseppe ranfidesse nâme pannewad. Selle ellaja sabba on immelik; se ripub tagga, kui üks kahhe ehk kolme leistikane kot, mis aina selge rasw on, ja mõnnikõrd nenda raskeks saab, et ellajas tedda ei jõua ärrakanda. Kui sedda on, siis wõtwad pissikesed kahhe rattaga karrikad; pannewad sabba peäle, ja käib siis lammast, karrikas tagga ja sabba peäl. Et sedda seltsi lammast siin, ja weel majalgi Wenne-maa süddames palju on, sealt se siis tulles, et Peterpürri lin ülle merre ni palju raswa ja küinlaid jõuab mõderale maile sata, ning, et mele ennest rigis ilmasi küinalte polest pudust polle.

Tulles weel Rálmufitest sedda ütelda, et nemmad ni hästi mähra, kui ka kammeli pimast wina

ajawad, mis kaunis kange, ja mao polest appukas on, nenda kuida pünts teameollewad. Armastawad nemmad sedda üllewägga; wärsitawad ennast sellega saggedaste, kui jõud sällib, ja on selle wina nimmi kumis.

Wenne perret on seal maal küll kõige rohke-
ste, agga on seal ka wägga palju kolonistisid, nenda
kuida majalgi Asia kubbernemangudes.

Agga on kolonistid tallopojad, kedda meie riigi
wallitsus Saksamaalt kutsunud, ja neile maid and-
nud harrida. Nemmad on ennamiste lutheruse
usku, ja on neid sinna jo mitto kümme-kond kihel-
konda sigginud, kel omma õppetajad, kes waimoli-
kuis ja kirrifo asjus selle piiskoppi kohto al, mis Sa-
ratowis on. Siit ülemale põhja pole minnes, tul-
leb kõhhe

3. Kasani-ma wasto, mis üks üllewägga
dunnistud wiljama ja ütlemata perrekas on. Temma
on Astrakani maast jahhedam, agga mitmest kõhhest
paljo rikkamaks kita, ja on temma jäuks wiis suure
kubbernemangu: Kasani-, Simbirski-, Pen-
sa-, Wjatkka- ja Permi kubbernemang.

Wenne rahwast on kõige rohke-
ste, agga ka palju Tatarlast; need on Mähometi usku. Ellab
seal weel palju tõistsuggu rahwast, kelle kelemurred
selgeste tunnistawad, et nemmad meie marahwa sug-
gulaesed ja nendega ühhest suggowõsast on. Need-
sinnatsed nimmetawad ennast Wodjaki-, Esere-
missi-, Mordwini-, Esuwassi-, Woguli-
ja Ostlaki-rahwaks, ja leitakse neid ka paljogi
Drenburgi maal. Kõige sellesinnatse, siinsammas
nimmetud rahwa wahhel nähtakse mõnda wahhet
nende ellowiside ja ehtete polest; ka kulufse nende
keltes seddasammasuggust mürru wahhet, kuida
meie omma mafele, Some- ja Karelski; Kõuge-

Koddawere-, Elme- ja Wastselinna kihhelkõnna- ning
Harjo ja Saremaa-rahwa keele wahhel tuleme olle-
wad; agga keele põhhi on kõide suus üks ja sesamma,
mis sedda tõeks näitab, et nemmad kõik wõdsud on,
mis ühhest ja sestammast kánnust tõusnud.

Se Jummalast ni rohkeste õnnistud ma, mis
märka surem, kui mitmed Europa-maa Running-
rigid ja wállad, toidab prikseste omma rahwast, ja
jaggab omma warrandust kõigile pole. On seal mit-
med linnad; agga Kasani lin on pealinnaks, kus
Kindralkubberneer asset peab, ja kus sesammasuggu-
ne suurkoopl on, kuida Tartus teame ollewad. Siit
hõmmiko pole kállades, tulleb

4. Drenburgi-ma wasto, mis Kasani maa-
ga ühhe surune, ehk temmast pissut surem wõib olla.
Sedda on kahte kubbernemangu jaetud, tõine Dre-
nburgi, ja tõine Uffa kubbernemang. Mõllemist
lähheb pikk ja kõrge mäerind läbbi, mis üllewel põh-
jamerre rännast hakkab; allapiddi kaugele lõune pole
wennib, ja Urali mäeks nimmetakse.

Drenburgi ma on omma ännete polest, lõpmata
Wenne rigis, kõige kuulsam, ning siis ka kõige po-
lest kõige rikkamaks kudetud. Peale sedda, et ta üks
dunnistud wiljama, on temma ka rikkas kulla, hõbbe-
da, raua, wasse ja kõige mu metalli polest, mis
Urali mäest kaewatakse, kust ka palju kõigekalli-
maid kiwwa allati laggedale tuakse. Mersad on
lindu täis, mis mitmesugust kállist nahka andwad,
mis suresuggu rahwas kassuka nahhaks tarwitawad.
Nähtakse seal maalsured hobbose-, weiste-, kamme-
lite- ja lammaste-karjad, kelle hulgas kõigeennomiste
raswasawwalammast leitakse, mis kirjisi lambaks
kutsuwad. Seal on kiwwisõla ja sõla, mis sõla järwed
andwad; agga polle seal ei ühhesiki kalla suggust pu-
dust. Mitmed Krono wabrikud, kus tuhanded in-

inimesed aasta otsa tõel on, sedda harrimas, mis ma annab, ja sedda puhastamas ja sullatamas, mis mäggede sissifondadest wäljameetaks. Siin on küüla-, linnase ride-, nahkuri, wahhapplekija-, roggo-, woillokki- ja weel palju mu asja wabrikuid.

Et se ma ni rohkid andid jaggab, tõttab rahwast kõigest maailmast Drenburgi linna turrule ja temma ladale, ja lähheb siit kaupa kõige maailma. Wiatse sedda Archangli, ja Peterpurri kaudu ülle merre Europa maale; ja tullewad Persia-, Turgi-, Arménia-India-, ja weel mitme Asia-maa kaupmehed kaubakandja kammeli kildadega sinna, mis kaupa towad ja wiwad. Sellepärast nähtakse seal kõige Asia-maa rahwast: agga selle maa perris inimesed on seddasamma seltsi, mis Kasani-maal nimmetud ollewad; muud kui et agga weel Kirjisi rahwast jure tulleb arwata. Se ei harri mitte põldu, waid ellab agga omma karjadest, nenda kuida Kalmukitest ka döldud.

Kõik neid siin nimmetuid maid, kais armoline Reisri Härra tunnamüllo süggise üllewatamas, ja kui neid olli näinud, olli ta süddamelikumisest üttelnud: oh neid õnnistud maid! —

Nüüd tulleb wiimseks märato

5. G i b b e r i : m a.

Se on kaks kõrd surem, piksem ja laiem, kui Europa-ma kõige omma rikkide ja waldadega, agga ei polestki nenda perrefas, et ta surem ossa pakkase külma ma, kus põldu koggoniste sünni harrida; waid kus inimesed linno ajamisest, kallapügist ja põhja põtradest ellawad. Maa-kõhjad, mis lõune pole heidawad, on keskmise soja maad, kus wilja kaswab. Metse on seal küllalt; need on täis seddasuggust lindu, mis kõigekallimat kassuka nahka annab, ja

mis kõiges maailmas, sure hõnna pärrast, kui kallist kaupa nõutakse. Kulda, hõbedat, tinna, rauda, waski ja kallid kiwma kaewatakse lõppmatalt mäggedest. Märatumaid jõggesid on palju, need tullewad kõik lõune poolt, ja lähbewad põhja merde; kõige suremad neist on nimmega: Ob, Jenisei ja Lena.

Põhjapõlised makõnnad on kolledad, egga wõl seal sedda rahwast olla, mis parrajama soja kõhtades ellab. Nägitakse seal mitto keelt. Külmal mail elawad inimesed maa al; sõidawad põhjapõtrade, ja weel üllemaal koertega. Kalla ja kõitsuggust lindu on seal otsata, agga ei angerjaid, ei wäha egga messilindu.

Et ma pärrato suur ja lai, on sedda mitme jäusse arwatud, nenda kui:

I. Tobolski, 2. Tomski ja 3. Koliwani Kubbernemangu. Kindrakubbernecr peab asset Tobolski linnas. Sinna on Peterpurrist 3033 wersta.

II. Irkutski kubbernemang, kelle järrele weel needsinatsed, laiad makõnnad, 1. Nirtinski, 2. Jakutski, 3. Ohotka- ja 4. Kamtsatka-ma kõige saartega, mis Kaine-merres, Asia ja Amerika wahhe peäl on. Kindrakubbernecr peab Irkutski linnas asset. Sinna on Peterpurrist 6016, Jakutski linna 8604; Ohhótka linna 9618, ja Wolseretska linna, Kamtsatka-maale, 12 tuhhat 910 wersta.

Arwato nüüd mõtleja innimene, mäherdune se wald ja rahwas, mis Jummal meie üllemaaglitseja kae älla heitnud!

Ämblikud näitavad tõigeustawamat ilmu.

Kui nüüd küs ei tähtsamat egga temma teggi ja ilmu tõe möda tea ettefulutada, waid neid wanna perritud wiisi ja usso pärrast, nenda kuida arwab ja mõtleb, umbsest peast tähtsamatusse kirjutab: siis on õmmetige mitmed muud asjad, mis selgeste joemalt teada andwad, kuida ilm wõttab pöerda, ehk, kas wihma, kuiwa, wai tuult tullemas. Põllomehhel sedda mittokõrd tarwis, ilmu etteteada; ning et se nenda, sellepärast on siis ka innimesed mõnda mõnnest asjast tähhelepännud, kust nähha, misuggust ilma odata.

Kes sedda ei peaks teadma, et kui tallekesed õhtoti suisel ajal hüppawad ja kerso löwad, et siis tõisel päwal kuiwa tulleb? ehk kui kalkunid ringi tant-siwad; ehk hanned ja pardiid jões hulgakeste suplewad, ujudes lendwad ja älla lassewad, et siis sadu ja tuult ettenditwad; ja nenda on mitmed lomad ja asjad, mis selgeste tullemaid ilmu fulutawad.

Saksa rahwal on ilma k l a s, (Barometer) se näitab päew, ehk pooltõistki ette, kui wihma, tuult ehk kuiwa on tullemas; ja on sedda hästi mõista, miks-pärast ellawhõbbe, mis ilmaklasis ilma näitajaks on, kõrd allaneb, kõrd jälle tõuseb. Kui ta k l a s p u t k e s (Rõhre) tõuseb, siis selgib taewas; ja sedda ennam ta tõuseb, sedda pitkemalt saab kuiwa ollema: agga kui ta allaneb, siis tulleb wihma, ja sedda allamale ta lähheb, sedda kauemast saab wihma ehk tuult ollema. Agga et sesuggune ilmanäitaja paljo maksab, ja üks õrn riistapu on, ei jõua egga sa tallorahwas tedda ei sada egga piddada.

Saksa-, Norssi- ja Prantsuse- maa tallopojad peawad omma toa seina peäl pissikest karbikest, mis kui üks weike titte ehk nukko majakene tehtud, kel kaks ust kõrwo seismas, nenda kuida modifene siin-sammas näitab.

Majakese sees on weike wedroga rattas; selle ümber käib üks pioli: keel, mis lamba solist tehtud, ja seiswad rats: ta peäl kaks pissikest kujukest, tõine meeste, ja tõine naeste: rahwa kujokene. Kui ilm kuiwa näitab, siis tulleb naene ukse ette, ja mees jääb sisse: agga kui wihma on tullemas, siis lähheb naene sisse, ja mees tulleb ukse peäle.

Se weider asfi sünnib nenda: rattas ligub lappiti tappi ümber, ja violi: keel, mis temma ümber käib, on omma tõise õtsaga tagga majakese seina külles kinni. Kui wihma tullemas, jubba siis, ilma, et innimene sedda iggakõrd tunneks, tul rõssine ja niiske, mis violi: keelt lödwaiks teeb; sellepärast wennib temma, ja tulleb siis mees ukse peäle; ja kui kuiwa on, siis kuiwab keel peagi jälle kotto; saab lähhe: maks; pörab rattast; küssub meest sisse, ja tulleb siis naene ukse peäle, ehk kui kauast kuiwa on, hoppis ukse ette wälja.

Sesamma tallorahwa ilmanäitaja, ei maksa wähhe: matki rahha, et iggaüks, kes wähhegi mõistab nifkerdada, sedda õskab tehha: agga sellegi pärast on temma põllomeh: he majaellus, mõnne sui: tõe tallitamise kõhhas, üks wä: ga hea majanõu, mis pea nifamma paljo maksab, kui ilmakla: sid, mis saksa rahwas barometrik: s nimmetawad.

Agga ämblikud on weel ustatamad ilmanäitjad, kui needsinnatsed mõllemad ammuistki ei jõua olla. Sedda ei olle paljo aega, et innimesed sedda teada sanud. Üks Prantsus*), kes Hollandi: maal, liggi kahheksa aastat wanzgi tornis kinni olli, ning kel ses willeksas iggawuses muid kui ämblikuid seltfimehhiiks polnud; õppis sedda netst, et ilmu teadwad ettendadata. On siis need, kes selle asja peäle märkand, ja neid ellajaid tähhele hakkand pannema, sedda

*) Quatremere D'Ijonyal.

wägga tõe leidnud ollewad. Sest ajast, mil sedda teada saime, ei olle meie tarwis arwand ennestele tõist ilmatlasti õsta, kui se, mis meil olli, katti olli tehtud; waid watame agga ämblikute järrele, mis hone nuktadesse omma wõrku tewad.

Kui inimene kuu neid tähhele pannud, ja kõik nende wiisid tunneb; siis teab ta tunni peäle etteütelda, mis ilm tanna ehk hommen hakkab teggema. Kui head ilma on tul: lemas, siis näitse ämbliko esimesed jallad temma pessahau: go suust wäljas ollewad. Sedda parremaks ilm on minnez mas, sedda ennam sirrutab ta neid wälja, ja tulles isfi wimaks, kui ilm õige heaks sanud, pole kehaga pessast wälja; ja kui laggedal on wõrku teggemas, ehk sedda kõh: hendamas: siis wõib julgeste ehk kihlagi selle peäle wedda: da, et ilm järsko mõnnest päwast wägga hea, kuiw ja selge saab ollema.

Kui ämblik omma pessahango suu ees seisab, nenda, et näitab, kui tahhaks sisseminna; siis näeb ja otas pahha ilma, mis päewa ehk kahhe pärrast, sedda mõda kuida läh: hemal ehk kaugemal suust on seismas, wiisiste saab tullesma. Kui saddu kões, siis poeb pessasse: õmmetige, kui taggu: mene õts wälja jäeb, siis ei sa kauemine, kui kahhest ehk kolmest päwast wihma saddama; agga, kui hopis sisse ja tahha lähheb, nenda, et temmast ühtigi ei nähta: siis tul: lewad rängad ja saulised ilmad, ja kui wimaks pesa suu: hauku kinnitõmbab, ehk sedda kinnikoub: siis on ränged marrud, ja süggisel ajal külma; talwel tuisku ehk pakkast tullesmas.

Tule kões on ämblikud talwisel ajal uimuses, nenda kuida muudki sefuggused lomad: agga tubhades, mis kōetaks se, ellawad nisamma priskeste kui suwewelgi; muud kui et agga kōtkōkortsuwad, et neil sel ajal toitu polle sada, ja wõis wad nemmad mitto kuud sõmata seista; kuida sedda tead: misest wõime ütelda, et ütskord Oktobri: kuul algust Järris: päwani, suurt ämblikut sõmata sure klasi sees olleme pidda: nud, ilma, et olleks ärwalõpnud, muud kui et agga wägga lahjaks sai; kōtkōkortsus, egga sidi jõudnud kedrata.

Ei olle siis tallo perremehhel ei ilmatlasti, egga ilmu näitawad meest ja naest tarwis seina peäl piddada, muud kui õppigo agga ämblikuid terraselt tähhelepannema: siis saab

igga õhtu etteteadma, mis sugune ilm tõisel päwal saab ol: lema. Arwame, et selle asjaga, mis isfiennesest mõnnel ehk tühhi näitab ollewad, mõistliko majamehhele head olle: me kulutand ja teada andnud: ning, et isfi saab naggema, kui saggedaste ämblikud ja ilmad neid ilmu walleks ajawad, mis kallendri teggi ja kalendrisse kirjutand.

Ilmas on paljo immet, mis inimene kõige arwamise: ga mitte iggakõrd õska mõista, kuida se sünnib, ehk miks se nenda sünnib. Nenda on Some: maal üks märka suur ja püsti seisaw kiwui, mis seälane rahwas ilma: kiuruks kutsub; agga kiuruks nimmetab Some rahwas sedda linnu: kist, mis meie leotese ütleme ollewad.

Sesamma ilma: kiur, ehk kiwui, näitab kaks, wah: hest ka kolm päewa ilmu ette. Kui parrajad ja kuiwad il: mad; siis on temma karw walwatas; kui ilm wiimale tah: hab minna; siis lähheb tummedaks; lõwad mustad plekkid külge, ja on karw sedda tummedam, ja plekkid sedda muste: mad, sedda rängem ja pikem wiim tahhab olla. Prantsu: se: maal on kaks seddasammasugust kiwui, mis tõistwiisi ilmu näitwad. Mõllemad on wägga sured ja kõrged kaljo pakkud ehk sambad, mis kõrges kaljo: mae õtsas seiswad. Üks neist hakkab isfiennesest waruma *), ja tõine üllewel tule kões, kummisema, kui ilm wiimale ehk kuiwale tahhab minna.

Nenda on siis ilmas, liggimail ja kaugel, Jõsanda kät: tetbed mõistlik ja märkaja innimesele immet näitamas; lo: ja tarkust ja armu kulutamas, ja meid kõikipiddiseks kasfaks targemaks õppetamas; kui meelt ja mõistust õiete prugime, ja terrase mele ja lahti süddamega, Jummalalodud asjade keskes ligume. Oh! siis kerkib südda rinnus; siis mõistat: et Jummal mind esimeseks sugguks omma lomade seas lo: nud; sest et mulle meelt ja mõistmist andnud, tedda, temma wägge. tarkust, armu ja heldust temma surist ning ka wah: hemist teggudest nähha ja tunda; tedda armastada; temma peäle lota; temma kutsumist kuulda, ning tedda puhtast ja selgest süddamest õige armastusega kita ja tännada.

*) pierre tremblante und pierre sonnante in den Sevennen.

T u l l e k a h j u d.

Nähtakse küll iggal maal, kõrd suuremaid kõrd vähemaid tullekahju sündinud; agga ei kusti pool ilmas nissagge: daste, kui meie issamaal; kõigennamiste süggisiti rehhepeksmise ajal. On küll tõssi; et meie tallorahwa ellamise ja tema hone ehhitamise wiis sesuggune, et tulle lahtipeasmist kõigis paigus karta: agga ei wõi sedda siiski mitte walleks ajada, et needsinatsed õnnetused ennamiste innimeste holes tusest ja nende rummalusest tulleswad.

Minnewal aastal on Mäa kubbernemangus, esimesest Märi: kuu päwast kunni esimese Jäni: kuu päwani 39 tullekahju olnud, mis, kui nelli urtsikut jättame arwamata, kõit wägga sured ja kahjulised ollid. Wolmeri makonnas sai neid kõige rohkemaste ollema, et seal paljo linna harritakse. Pikkne olli Järi: kuul neljas kõhhas kahju teind; agga kõit tõised õnnetused tullid eht pibust, perotullest, sans dist ahjust, eht mu holetusest ja rummalusest.

Kaks kõrtsi, üks nuumhärja: laut, kaks mõisa karjaada, kaks mõisa reht ja nelli tallu, muist lautade ja aitar dega, lätsid pibust põllema: nelli tallu põlles ärra, et perotullesta linnu koltisid ja harwisid; üks maja läks kääst, et lapsed linnaharrimise kõrral takko toppisid lendu lastsid; tõine, et üks wäetokenne pilpaga leest tuld olli wõtnud, ja sedda sängi pistnud. Üks kõstri maja ja kõit ellamise honed kaddusid ärra, et tüdruk õhtu perotullesta lastas káinud rüdid tomas; kaks mõisa reht saiwad õtsa, et põllew peerg pahmaste olli kuttund; üks tallo põlles ärra, et peerg ello: piikendamise peäle seina põllema, ja innimesed issi magga: ma jánud; kaks kõrtsi põlletasid teekáijad, et perotullesta reh: heal káisid; nelli tallu, wõttis tulloke káest, et peroga lautades eht rehhe al ellajaid ollid tassunud; üks maja põlles ärra, et kuma ahju puid kúiwama ollid pannud; tõine, et ahju üllelast ollid káinud: üks mõisa rehhi ja kuus talloma: ja põlles ärra, et ahjud wiggased ja sandid olnud.

Kui nüüd mõistlikult ja kõige tassandussesta sedda ärra: ja üllearwame, kust ja kuida needsinatsed siinsammas nimmetud tullekahjud sanud sündima ja tullesma: siis peame tõele tunnistust andma, ja õtselohhe üttema: need kahjud ei olle mitte Jummalast, waid on nemmad innimeste holetusest ja rummalusest tulnud. Kui

ei põllewa pipude, egga perotullesta seal pollets káidud, kus nendega kartuseta ei wõi káia; kui lastel melewalda pollets antud tullega mánigida; kui õige majamehhe hooft ahjude párrast ollets petud, ning kui sedda rummalat ábbastu, kust ni paljo õnnetus tulnud, pollets olnud, et peergu ello piikendamiseks, kuida ussuwad ja ráigiwad, seina ollets jáetud põllema, kas siis need kahjud ollets sanud tullesma, mis mitto kúmmekond tuhhandet ei jöua tassuda?

Agga wõttaks mõnni digusesta kússida? Kust tallopo: jal kúinast eht lampi ja lambi: elli wõtta? eht ta peab peergu põlletama, et küll teada, et temmast saggedaste kahju tulles? Se on õige ja tõssi küll, egga wõi sest polest luggu ennemine parremaks minna, kui siis wast, kui meie tallo: rahwa ollemise wiis parrema kõrra peále láinud. Mikaua, kui Saksa: maa tallopojad tored jo poolharritud innimesed ollid, põlletasid nemmad peergu, nendasammoti kuida meie weel alles teme; õmmetige sedda jo ammust ajast seal ennam ei náhta, ja on peerg ja temma nimmiagi seal maal árrakad: dunud. Kui targemaks ollid sanud, hakkasid kõigis, ning siis ka ellamise asjus, parremat nõudma: játsid siis ka peergu, et temmast ni saggedat ja ni suurt kahju nággid tulleswad. ja wõtsid temma ássemel lampi prukida: agga, et lambi: elli sada, hakkasid elli: naerist (Mübsaat) maas piddama.

Elli: naerist ei harrita mitte, et sedda süa, waid, et temma semet tampida ja temmast elli sada, mis wägga rohkestes annab. Kúlwawad sedda kúwwade ning ka süggise; agga on süggisene kúlw paljo woodsam (ergiebig, von Feldfrüchten). Sesamma naeris ajab paljo wõssu, mis sed: dawissi, kuida kalika: ja kapsta istanduste wõssud teame olleswad, ja on nemmad kaunu táis, kus semet sees. Sedda mõda kuida Saksa: maa tallopoeg ommas majas elli teab kúlluwad ja tarwis olleswad, sedda mõda teeb temma sedda wiljasuggu mahha: mat, kúllimit eht pool wákka. ja mõe: dub kúlw, kui ilmad wáhhegi parrajad, nenda rohkestes, et áhhest mattist 60, wáhhest 70 ja weel peálegi matti kotti saab panna. Kui seme kúps, siis leikab wõssud, ja peksab neid kúiwatamata linnade peál árra, et kui kõhhe peksatakse, rohkeemat elli sada, kui siis, kui kúiwamas on olnud. On seme tulatud ja puhhas; siis láhheb westile; lastes sedda tampida, eht wáhhetat sedda ka walmis elli wasto mõldriile.

Rootsi: maa on meie maast kálmem, agga sellegipárrast on innimesed ka seáigi, jubba peále wiiskámmend aastat, mitmes maakonnas elli: naerist sure hinna ja kassufamisega elli párrast harinud; pannewad weel peálegi naerist talwe peále kopa, et sedda sáa, mis Saks: maal ei tehta, et neil parremat on; agga sódawad tedda kál ellajatele, ennamiste lehmile, et ennam pima sada. Kui se naeris Rootsis sig: gib, eks ta siis ka meie maal peaks siggima, kui mitte kóigis paigus, siis ómmetige wiisiste Láne:, Harjo:, Járwe:, Willandi: ja Sare: maal? Suurt ja ránka tóed temma ei tarwita, agga hind ja kassu saaks suur kál ollema. Kui need páwad saaksid tulles, et meie maal nenda kuida Saks: maal, ótsast ótsani lamp tallorahwa tubbades walget ol: leks teggemas ja rahwa káes káimas: siis ei saaks ennam sedda kahju ollema, mis scieajani perotullest náhtud tulles wad, ja lóppeks siis ka se ilge metsa raistamine, mis perot puite párrast náhtakse súndiwad ja ollewad.

Teame sedda kóit, et kui mees metsa láhheb peropakka toma, et siis mitto kórd, kes teab? kui mitto puud mahhas: raiub, mis metsa játtab máddanema, kui puud keerde leiab ollewad, et ei anna peergu kistuda; ja seddawisi, kuida sel: geste teame, hukatakse ilmotša metsa.

Olleks siis wágga hea, ja wágga sowida, et ausad mõis: sawannemad esimesest wóttaksid elli: naeri harimise katset tehha, kállap siis taggajárrele kórdaminnemist ja rohket he: ad sennest saaks tulles ja náhtama; egga polleks siis muud murretseda, muud kui agga tamp: ehk elliwestit sinna ja tán: na tehha, ja esiótsast tarka ellitampijad Saks: maast ehk Rootsist tánna kutsuda, kelle káest ellimóidri ammetit óppida. Wannal ennemuinatfel ajal ei olnud meie rahwal ainuski westit, mis jahhu teeb, waid tampisid ja tóutaksid wilja uhmeites peneks, mis naesterahwa kóhhus olli tehha: náid on meil kóiksuggused westid, tule- ja westi:, sae:, tamp: ja wassewestid, egga teadnud need, kes ommal ajal uhmeist omma leiwajahhu wótsid, sedda ei unneški ettenáhha, et in: nimesed nenda targaks piddid sama, et tuult ja wet mõistak: sid sundida, kaks peálastiku kúwi káima, ja jahhu tegge: ma panna. Nenda láhheb siis innimese suggu ikka targe: maks, ja kóit ello ja ellamine selle lábbi parremaks.

Kóige wiimsest weel úks

L ö p p o s õ n n a.

Úks táhtramat ehk kalender náitab kál mitme melest ja mõttest úks táhhi asfi ollewad, kennest suurt luggu polle piddada; agga ei olle se mitte tóssi: sest táhtramat on se ras: mat, mis úhhe rahwa keskes kóigelaitemalt jookseb, ja tuls: leb ta igga ueaastaga uut luggemist rahwa káite toma. Kui náid luggemised, mis tahha ótsa lissatakse, head ehk pah: had, targad ehk rummalad; siis, sedda móda, kuida juhtus wad ollema, head ehk pahha eddesaitawad; ehk rahwast targemaks ehk ka rummalamaks tewad. Sedda wimast siis karta ja wiisiste ettenáhha, kui teadmatad innimesed kalen: drit kirjutawad, kes ei rahwa keelt óiete mõista, egga sed: da ammustki óska tunda, kus temmal juhhatamist tarwis láhheks, et ommas seisus kólblikuks sada; mõnne kahjo eest ennast hoida; mõnda head káitesada, ja isennast, omma seisuse kutsumist; omma head ja pahha, ning omma maad ja seáduist óiete ja selgeste tunda: kui sesuggused teadmatad kalendri luggemist kirjutawad, siis ei wói táhtramatud par: remad olla, kuida tannini meie marahwa káes neid náhtud ollewad; egga wóidnud neist siis ka mingisuggust head rah: wale, muud kui agga asjata rahha kautust; peálegi weel sel: ge mõistmise ja óige usfo óppetuse seggamist kahjuks tulla; kuida sedda Jummal parrako! mõnne kólbamata kallendrist mõnni asta jársko on náhtud.

Et luggu nenda, sepárrast olleme armastuse párrast ja Jummal melepárralisest armo ndust omma waese tallorah: wa wasto, temmale kólbawat kalendrit iggatsend káitemus: retseda, kus ei halpi jamsimist, egga unnistajate sonnimist, waid agga sedda sisfekirjutud, mis targemale ja óppetuse himmulisele kólbaw, parras ja óppetuse kóhta ommane on.

T e ä d a a n d m i n e.

Kolm aastad olleme jársko maarahwa ka: lendrit wáljaandnud, ja on sedda muist kóigis paigus, mund kui agga mitte Tartus, surema

hinna eest müidud, kui et lubba olli antud sed-
da teha. Et sedda kõwverust tehtud, sellepär-
rast anname siin tännawoduse kalendri hinda
teada, kel 48 suurt lehekülge on:

1. Kõitmata makswad lehhed 25 kopikat
waske.

2. Kõidetud kalender ilma kaneta 30 kop.
waske.

3. Kõidetud ja kanega 35 kop. waske.

Selle hinna eest on sedda Tallinnas,
Pernos, Kuresfarelinnas, Tar-
tus ja Võigis paigus sada.

D. W. Masing.

Ist unter den gewöhnlichen Bedingungen zu
drucken erlaubt.

Dorpat, den 19. August
1825.

Penz, Censor.